

UNIVERSITAT DE BARCELONA

MÀSTER EN FORMACIÓ DEL PROFESSORAT

Treball de Final de Màster
Curs 2020 – 2021

Modalitat B. Projecte d'intervenció didàctica a l'aula amb estudi avaluatiu
de la intervenció

**Les rutes literàries com a eina didàctica per a aprendre
literatura i recuperar la memòria històrica en un model
escolar vinculat amb l'entorn**

Roser Juaneda Arriaran

Tutor: Francesc Bernat i Baltrons

Barcelona, 6 de juny de 2021

*They bide as quite forgot;
They are as men who have existed not;
Theirs is a loss past loss of fitful breath;
It is the second death.*

The To-Be-Forgotten, THOMAS HARDY (1840-1928)

Aquells que obliden el passat estan condemnats a repetir-lo.

GEORGE SANTAYANA

Resum

En aquest treball hem dissenyat una seqüència didàctica sobre literatura catalana de la postguerra i hem incorporat en aquesta una ruta literària pel centre de Barcelona. Amb aquesta seqüència pretenem demostrar que les rutes literàries són una eina didàctica útil i agradable per aprendre literatura, ja que suposen un aprenentatge més real i plausible i fomenten la interrelació entre els textos, els autors i l'espai. En el nostre cas també servirà per recuperar la memòria històrica dels adolescents, ja que és una mancança greu que hem detectat. A més, formen part d'un model educatiu vinculat amb l'entorn, la qual cosa proporciona molts beneficis pel que fa a l'aprenentatge significatiu de l'alumnat. La seqüència didàctica va destinada als alumnes de 4t d'ESO de l'Institut Jaume Botey de l'Hospitalet de Llobregat, tot i que, amb les adaptacions necessàries, és aplicable a qualsevol tipus d'alumnat d'ESO.

Paraules clau: rutes literàries, didàctica de la literatura catalana, innovació docent, educació en l'entorn, memòria històrica

Abstract

In this project we have designed a didactic sequence about Catalan literature of the post-war era, and we have incorporated a literary route through the center of Barcelona. With this didactic sequence we pretend to prove that literary routes are a useful and pleasant didactic tool for learning literature, because they bring a more real and plausible learning and they let an interrelation between texts, authors, and places. In this case, it will also be useful to restore teenager's historical memory, due to their lack of knowledge and awareness in this sense. Moreover, literary routes sit on an educative model that takes account of the school surroundings, which brings a lot of benefits regarding meaningful learning. This didactic sequence has been made for the 4th of ESO students of the Institut Jaume Botey in Hospitalet de Llobregat, although it can be applied to any other kind of ESO students making any change you need.

Key words: literary routes, didactics of Catalan literature, teaching innovation, school surroundings education, historical memory

Índex

1.	<i>Introducció</i>	8
2.	<i>Marc teòric</i>	12
2.1.	L'entorn i les rutes literàries.....	12
2.2.	Disseny d'una ruta literària.....	14
3.	<i>Descripció de la proposta d'intervenció</i>	16
3.1.	Contextualització	16
3.1.1.	El centre	16
3.1.2.	Els grup classe.....	17
3.2.	Programació.....	19
3.3.	Desenvolupament de la seqüència didàctica	26
3.3.1.	Fase de contextualització	26
3.3.2.	Fase de descontextualització.....	27
3.3.3.	Fase de recontextualització.....	34
3.4.	Proposta d'avaluació.....	35
4.	<i>Conclusions</i>	38
5.	<i>Bibliografia</i>	40
5.1.	Bibliografia citada	40
5.2.	Bibliografia de suport	40
6.	<i>Annexos</i>	42
6.1.	Annex 1. Respostes al formulari de valoració de les Pràctiques II	42
6.2.	Annex 2. Poemes i preguntes per al comentari	45
6.3.	Annex 3. Corpus de textos per a la ruta literària	49

1. Introducció

El novembre del 2020 vam dur a terme l'assignatura de Pràctiques I del Màster de Formació del Professorat de la UB i vam estar tres setmanes fent una tasca d'observació molt interessant a l'Institut Jaume Botey de l'Hospitalet de Llobregat. Al febrer i març del 2021 vam tornar al centre per dur a terme les Pràctiques II, que van suposar una continuació necessària de la tasca d'observació i, a més, la preparació d'una unitat didàctica amb la conseqüent intervenció en els grups de 4t A i 4t B.

La unitat didàctica que ens va tocar preparar i dur a terme va ser la *Literatura catalana de la clandestinitat i la resistència (1939-1975)*, que correspon a la unitat 10 del llibre de text de Llengua i literatura catalanes de l'editorial Barcanova, i tracta la literatura catalana de la postguerra, tenint en compte el context històric, els diversos gèneres literaris, els seus autors, corrents i temes, entre d'altres.

Vam encetar la unitat didàctica a partir d'un exercici oral de construcció de coneixements sobre allò que els alumnes ja sabien del tema, a partir de les preguntes següents:

- *Què va ser la Guerra Civil Espanyola?*
- *En quins anys es va produir?*
- *Per què va començar?*
- *Quins bàndols hi havia?*
- *Qui va guanyar?*
- *Quin tipus de govern es va instaurar?*
- *Quines conseqüències va tenir?*
- *Sabeu què és la repressió? I l'exili?*
- *Algú té algun familiar que hagi viscut la guerra civil o la postguerra? Què n'expliquen?*

La resposta va ser similar en ambdós grups, ja que els seus coneixements previs eren molt limitats. La majoria no ubicava la guerra civil en el seu període històric, no sabien quin règim polític hi havia abans ni després i, com a molt, els era familiar el nom de Franco. Només una alumna va verbalitzar allò que la seva àvia li havia explicat sobre la guerra

civil i la postguerra, la resta van afirmar que no n'havien sentit a parlar a cap dels seus familiars.

Els resultats generals de la unitat didàctica van ser positius. Tenint en compte les característiques dels grups, que comentarem a l'apartat 3.1, ambdós grups tenen un nivell baix de català (amb excepcions) i sobretot en el grup A l'actitud passiva no ajuda però, tot i així, l'avaluació va ser satisfactòria i només van suspendre tres alumnes, dos de 4t A i un de 4t B. Considerem que va ser un èxit el nivell d'implicació que van tenir els alumnes, ja que van demostrar interès en la matèria, es van esforçar per fer totes les tasques i la majoria van entregar uns dossiers força complets. Tanmateix, tot i que la majoria hagi aprovat, la majoria ho han fet amb un AS (Assoliment Satisfactori) i molt pocs amb un AN (Assoliment Notable). El problema més greu que hem detectat en ambdós grups són les faltes d'ortografia, ja que la manca d'hàbits de lectura i de presència del català en el seu entorn fan que cometin errades molt greus i que alguns directament escriguin en castellà.

Un cop acabada i avaluada la unitat didàctica, els vam passar un qüestionari de valoració amb les preguntes següents:

1. *Què sabies de la postguerra espanyola abans de fer la unitat didàctica? I de la literatura d'aquesta època?*
2. *Què has après en aquesta unitat didàctica?*
3. *Creus que és important el que s'ha ensenyat en aquesta unitat didàctica? Per què?*
4. *Quina relació té allò que s'ha ensenyat amb el passat, el present i el futur?*

Les respostes són prou il·lustratives i reafirmen la necessitat d'incidir amb eficàcia en un tema com aquest, ja que els pocs coneixements sobre el context històric de la Guerra Civil Espanyola, la postguerra i la dictadura franquista generen preocupació pel que fa a la pèrdua de memòria històrica i pel nivell de cultura general dels alumnes.

A la primera pregunta, la majoria dels alumnes van respondre que no en sabien res o pràcticament res. Alguns esmenten el nom del general Franco i d'altres que els sonava el tema de socials o castellà. Pel que fa a la segona pregunta, molts responen que han conegut autors que desconeixien, que han après fets sobre el context històric com l'exili, la

repressió o la prohibició del català durant la dictadura. A la tercera pregunta, la majoria afirma que és important perquè aporta coneixements de cultura general i d'història d'Espanya, però no es fa cap esment a la literatura catalana. Les respostes de la quarta i última pregunta són diverses: alguns comenten la importància de conèixer el passat per no repetir els mateixos errors en el futur, d'altres remarquen la divisió entre dretes i esquerres encara existent i d'altres ressalten el valor històric dels fets, tot i que la sensació generalitzada és que no ho tenen gaire clar. Podeu veure les respostes completes a l'Annex 1.

Volem insistir en la necessitat de no perdre la memòria històrica. Emmerich (2011: 1) la defineix de la següent manera:

La memoria histórica un recuerdo colectivo, una evocación volcada hacia el presente del valor simbólico de las acciones colectivas vividas por un pueblo en el pasado. Es una acción que preserva la identidad y la continuidad de un pueblo, es no olvidar lo aprendido, muchas veces con sangre, es el camino para no repetir errores pasados.

Per tant, considerem important la tasca de recuperar aquesta memòria històrica, ja que arran dels resultats obtinguts i del que hem pogut observar sembla que els adolescents d'avui dia l'hagin perduda. Com a docents hem de fer una defensa directa i sincera de la democràcia i això significa no oblidar les injustícies del passat i no permetre que la memòria col·lectiva es perdi de generació en generació, ja que “un pueblo con memoria histórica es dueño de su destino” (Emmerich, 2011: 1).

En general, les respostes són molt sintètiques, d'un nivell de redacció molt baix, la majoria escrites en castellà i denoten un nivell d'aprenentatge poc significatiu. Tenint en compte aquests resultats, considerem que hi ha aspectes a millorar i, per tant, en aquest Treball Final de Màster farem les propostes de millora i aprofitarem per fer un replantejament ideal del que haurien pogut ser les pràctiques i que solucionin les mancances detectades. El plantejament d'aquest treball passa per dissenyar una seqüència o unitat didàctica que tingui com a pilar la ruta literària i s'emmarca dins la modalitat B de TFM, que consisteix en un projecte d'intervenció didàctica a l'aula amb estudi avaluatiu de la intervenció.

És a dir, la ruta literària serà l'eix vertebrador de la seqüència i, a més, un instrument didàctic en sí mateix. A *Un món per llegir*, Guadalupe Jover (2007) afirma que “l'educació literària hauria de consistir en la provisió d'un bon mapa i una brúixola, així com l'experiència plaent d'un recorregut per tres o quatre paisatges tal vegada molt diferents entre si” (p. 104). Tot i que Jover, quan parla d'un recorregut es refereix metafòricament al currículum de lectures, en aquest treball plantejarem la següent pregunta de recerca: són les rutes literàries una manera efectiva d'aprendre literatura i de recuperar la memòria històrica?

Així doncs, aquest treball parteix de la hipòtesi que les rutes literàries són una forma efectiva i agradable d'educar en l'entorn, d'apropar els textos als alumnes, de generar vincles literaris i de generar un contacte amb la memòria col·lectiva. El nostre objectiu principal és planificar una seqüència didàctica que tingui com a pilar la ruta literària, que sigui adequada al nivell de 4t d'ESO i que resulti efectiva, atractiva i avaluable. Com a objectius secundaris, pretenem defensar un model educatiu que té en compte l'entorn i obtenir una proposta de millora de la nostra intervenció en les pràctiques II.

Aquest treball té una hipotètica aplicació immediata, que és als dos grups de 4t d'ESO de l'Institut Jaume Botey. Tot i així, som conscients que el perfil d'alumnat que definirem es pot trobar en molts altres centres de Catalunya i, per tant, pretenem que aquesta seqüència didàctica, amb els canvis i adaptacions necessaris, pugui ser aplicable a altres grups de segon cycle d'ESO de qualsevol altre institut català.

Tot seguit, plantejarem el marc teòric del treball i explicarem com es dissenya una ruta literària. A l'apartat 3 farem la proposta d'intervenció, que constarà d'una anàlisi del context (centre, grup classe i necessitats), la programació de la seqüència didàctica, el desenvolupament d'aquesta en tres fases (contextualització, descontextualització i recontextualització) i una proposta d'avaluació. Per últim, trobareu les conclusions del treball, la bibliografia utilitzada i els annexos del treball.

2. Marc teòric

2.1. L'entorn i les rutes literàries

El marc de la recerca d'aquest treball és, essencialment, el disseny de rutes literàries. Tanmateix, aquest parteix de la pròpia conscienciació sobre la importància educativa de l'entorn. Molts docents i pedagogs reconeguts, com John Dewey o Jaume Carbonell, i fins i tot personatges influents d'altres àmbits professionals com Paul Valéry o Bernard Shaw han parlat sobre aquesta vinculació de l'escola amb l'entorn i de l'aprenentatge substancial que se n'obté. Carbonell (2020: 6) diu que l'educació “que el nen adquireix en la família, al carrer o en altres instàncies socialitzadores de l'entorn immediat (...) és més vital, profunda i real” en comparació a l'educació formal o escolar que “és més abstracta i superficial, menys influent, però també més àmplia, completa i segura”.

Així doncs, un model escolar en el qual es combini l'educació presencial i més formal amb les sortides a l'entorn proper, ja sigui a la ciutat com a la naturalesa, és un model més complet, ja que proporciona el coneixement abstracte i l'aprenentatge competencial i alhora els apropa a la pràctica quotidiana, els fa tangibles i reconeixibles i, per tant, molt més significatius. Es tracta de mostrar als alumnes que “aprendre traspasa les pàgines del llibre –o la pantalla de l'ordinador– i abraça el món que l'envolta” (Ramos i Prats, 2018: 101).

Podríem considerar que les rutes literàries són un tipus d'acompanyament educatiu que “corre a cargo de los propios escritores (...)” ja que “(...) a través de [estas] nos revelan la obra de ficción, muy ligada a sus experiencias de vida” (Carbonell i Martínez Bonafé, 2020: 32). Per tant, allò que ens ofereixen les rutes literàries és una experiència que enriqueix l'aprenentatge més conceptual i que traça un diàleg entre el lector o alumne, l'entorn, l'obra i l'autor. Carbonell (2020: 7) afirma:

La ciutat en el seu conjunt és un llibre obert –el millor text escolar– on es condensen el passat i el present, un gresol d'identitats i manifestacions culturals i socials on es creuen històries i els més diversos llenguatges: orals, escrits, corporals, visuals, etc. Així, s'aprèn a la ciutat i de la ciutat, de les més variades formes de produir, comunicar i adquirir coneixement.

Un cop clarificat el model educatiu que emmarca aquesta proposta didàctica, cal entendre què són exactament les rutes literàries i diferenciar-les de les rutes en espais literaturitzats, d'ara endavant REL (Ramos i Prats, 2018).

Una ruta literària és un itinerari —tradicionalment físic, tot i que també pot ser virtual— que té l'objectiu de “donar a conèixer el patrimoni literari a partir d'indrets del territori” (Ramos i Prats, 2018: 101). Soldevila i San Eugenio (tal com es cita en Ramos i Prats, 2018) expliquen que “d'aquesta manera, a més d'aportar notícia sobre aspectes biogràfics i llegir fragments d'obres literàries, els visitants poden contemplar el paisatge i descobrir els espais on van viure els escriptors o aquells indrets que van inspirar les seves obres.”

Per altra banda, les rutes en espais literaturitzats (REL) són “aquelles propostes en què la interrelació de l'indret amb els textos literaris és proposada en funció d'elements propis de cada itinerari i dels objectius didàctics de la ruta” (Ramos i Prats, 2018: 102). Per tant:

Passem de llocs que ja eren literaris abans de la concepció de la ruta a literaturitzar espais a través de la confecció de la ruta, espais que, fins aquell moment, no havien rebut una mirada literària o, si l'havien rebut, no és la que proposa la ruta.

Tant si parlem de rutes literàries com de REL, cal tenir en compte que “en l'ús [d'aquestes] com a instrument didàctic, els alumnes han d'assumir un protagonisme rellevant en el seu procés de preparació i execució” (Ramos i Prats, 2018: 102) ja que, a més de desenvolupar competències, aquesta implicació els pot servir de motivació per a l'aprenentatge.

Els resultats d'aquest tipus de metodologia semblen ser profitosos, segons afirmen Ramos i Prats (2018: 102):

Sembla, per tant, que aquesta mena de dispositius didàctics contenen una gran capacitat per desenvolupar la competència cultural i literària de l'alumnat ja que la contextualització de textos en espais concrets activa les capacitats de relació i de cohesió, bàsiques en una concepció intertextual de la formació literària.

Cal recalcar que en el camp de la Filologia catalana ja hi ha certa tradició pel que fa a les rutes literàries. Podem trobar diversos portals en línia, alguns dels quals han estat emprats en aquest treball, com el de [Geografies Literàries 3.0](#) o el portal [Endrets](#). A més, se n'ha escrit molta bibliografia i podem trobar una gran quantitat de rutes dissenyades arreu dels Països Catalans. Podeu veure'n algunes en l'apartat 5.2 de bibliografia de suport.

2.2. Disseny d'una ruta literària

A l'hora de dissenyar una ruta literària (o una REL) cal tenir en compte diversos factors. A continuació, intentarem formular un disseny de ruta a partir de la lectura de Ramos i Prats (2018) que ja ha estat citada en aquest treball.

Per començar, és important pensar en l'autoria de la ruta: volem que sigui una ruta preparada íntegrament pel docent o volem que l'alumnat hi prengui un paper actiu? Pot ser una ruta preparada pel professor de l'assignatura, pels professors del departament (o fins i tot de diversos departaments, si es vol fer un treball més transversal) o pels alumnes coordinats pel professor. En aquest cas, apostarem per aquest últim format d'autoria, per tal d'implicar l'alumnat al màxim i així poder potenciar molt més l'aprenentatge competencial i la motivació.

Com en tota seqüència o unitat didàctica, cal que tinguem clar qui en serà el receptor i, per tant, a quin nivell educatiu va destinat, ja que no és el mateix preparar una ruta literària per a primer d'ESO que per a quart d'ESO o que per a Batxillerat. La nostra ruta literària va destinada a l'alumnat dels dos grups de quart d'ESO de l'Institut Jaume Botey, que descriurem en l'apartat 3.1.

Tot seguit, hi ha dos elements estructurals bàsics que hem de decidir. Per una banda, quin serà l'eix vertebrador que conduirà la ruta: un espai, un tema, un autor, un gènere literari, una etapa històrica, etc. Per altra banda, quin serà el canal de la ruta: una ruta física amb un principi i un final, una ruta física amb diversos itineraris possibles, una ruta virtual, etc. En el nostre cas, es tracta d'una ruta que té com a fil conductor una època històrica i literària concreta (la postguerra i el franquisme, 1939-1975) i que es plantejarà com una ruta física amb un únic itinerari.

Pel que fa als textos, cal tenir clar quants autors seleccionarem i qui seran, de quins gèneres literaris seran els textos i quins temes tractaran. Això és important sobretot a l'hora de tenir clar que siguin textos adequats pel nivell educatiu a qui ens dirigim. La nostra proposta selecciona quatre autors, dos de poesia (Salvador Espriu i Miquel Martí i Pol) i dos de narrativa (Mercè Rodoreda i Pere Calders).

Pel que fa a la part didàctica, el disseny és similar al de qualsevol seqüència didàctica i, per tant, podreu veure la nostra en els apartats següents. Cal tenir en compte els objectius d'aprenentatge, la temporització de la seqüència, el tipus d'activitats (prèvies, *in situ*, posteriors), el format de les activitats (orals, escrites, digitals) i si s'han de fer adaptacions.

Segurament, el més difícil sigui plantejar una avaluació adequada per a una seqüència didàctica que té com a pilar la ruta literària. El que tenim clar és que es tracta “de fer una avaluació de l'aprenentatge (posar una qualificació) en paral·lel a una avaluació per a l'aprenentatge (emetre una retroacció que permeti a l'alumnat de millorar)” (Ramos i Prats, 2018: 106).

3. Descripció de la proposta d'intervenció

3.1. Contextualització

3.1.1. El centre

L'Institut Jaume Botey és un centre de nova creació que neix el curs 2018-2019 arran de la divisió de l'Institut Llobregat en dos centres diferenciats. Es troba al barri de Santa Eulàlia de l'Hospitalet de Llobregat, en una zona fronterera amb el barri de Sant Josep, que a més es troba en un polígon industrial amb algunes fàbriques abandonades, la qual cosa fa que l'ambient sigui precari i que el nivell socioeconòmic sigui més aviat baix.

El centre està catalogat com a centre de màxima complexitat, ja que les famílies que inscriuen els alumnes en aquest institut sovint pateixen situacions econòmiques desfavorables. Gran part de l'alumnat és d'origen migrant, ja que l'antic centre tenia un grau de matriculació molt baix perquè les famílies optaven pels altres dos instituts situats al centre de Santa Eulàlia, per la qual cosa anaven a parar a l'Institut Llobregat aquells que no entraven a les primeres opcions i l'alumnat nouvingut, així que la matrícula oberta era constant. El primer objectiu del nou institut Jaume Botey fou revifar la matrícula gràcies a un canvi d'imatge i de projecte educatiu.

A nivell lingüístic hi ha hagut un canvi, ja que en els primers anys l'ús del català era residual, sobretot degut al fet que el centre feia de centre d'acollida de nouvinguts, com ja s'ha comentat anteriorment. Arran del canvi de projecte educatiu i d'equip directiu, l'alumnat del nou centre fa servir més el català i hi ha un percentatge més gran que abans de catalanoparlants, tot i que continua essent minoritari. L'ús de la llengua catalana no és habitual al pati ni és la llengua de socialització de l'alumnat, però és la llengua vehicular del centre i s'intenta incentivar-ne l'ús.

El centre s'organitza en quatre grans òrgans: el consell escolar, la direcció del centre, la secretaria i l'AFA (Associació de Famílies d'Alumnes). En primer lloc, el consell escolar està format per part de l'equip directiu, per representants de l'Ajuntament, per representants de l'alumnat, per representants de l'AFA i per representants del professorat. En segon lloc, la direcció del centre està composta per la directora, la cap d'estudis, el secretari i la coordinadora pedagògica. En tercer lloc, la secretaria la formen el secretari i el personal administratiu. El centre ofereix la formació d'Educació Secundària

Obligatòria (ESO) i Batxillerat. L'horari de les classes és de 8 a 14.30 h, amb mitja hora de pati d'11 a 11.30 h.

L'Institut Jaume Botey compta amb diversos projectes de centre, com el Projecte Educatiu de Centre (PEC), el Projecte Curricular de Centre (PCC) i el Projecte Lingüístic de Centre (PLC), tot i que els dos primers encara estan en elaboració. Pel que fa al Pla Lingüístic de Centre (PLC), aquest designa el català com a llengua vehicular del centre i n'explicita el seu ús a les classes (excepte castellà, anglès, francès i les assignatures que formen part del programa Generació Plurilingüe, que s'explica a continuació) i en tota la documentació i comunicacions del centre. També fa referència a la participació en el programa d'innovació GEP (Generació d'Experimentació Plurilingüe), que ofereix part de les assignatures de Ciències Socials i Ciències Naturals en anglès. A més, el centre compta amb una auxiliar de conversa en anglès per a tots els cursos.

El centre també forma part de la Xarxa de Competències Bàsiques (XCB) per tal de desenvolupar el treball per competències i compartir amb altres docents diverses eines pedagògiques i de suport per a la gestió del currículum i dels processos d'autoavaluació. També forma part de les Escoles Sostenibles, des d'on es treballa l'ecologia, la sostenibilitat, el reciclatge i tot allò que envolta l'Escola Verda. Per últim, forma part del Pla Educatiu d'Entorn de l'Hospitalet de Llobregat, mitjançant el qual treballa amb diferents entitats del barri, com per exemple el Casal d'Infants i Joves Quico Sabaté, que fa un taller d'estudi; amb l'associació Cultura Tretze, que fa un taller de reforç de llengua catalana o teatre per a alumnes i famílies nouvinguts.

3.1.2. Els grup classe

Aquesta seqüència didàctica està dissenyada per ser impartida en els dos grups de quart d'ESO, el grup A i el grup B. Tot i que l'agrupament per grups classe es faci amb un criteri d'heterogeneïtat i sense cap mena de segregació, la nostra percepció subjectiva és que hi ha grups que tenen certes tendències, com és el cas de quart.

El grup A està format per dotze alumnes, dos dels quals són nouvinguts (un de Geòrgia i l'altre d'Amèrica del Sud). En aquest grup és en el qual s'agrupa el major nombre d'alumnes que tenen un Pla Individualitzat (PI), concretament, quatre. Dos d'aquests PI

són d'acollida i els altres dos són per Necessitats Educatives Especials (NEE). És un grup més aviat fluix a nivell acadèmic, tot i que hi ha una alumna que destaca en aquest sentit. No és un grup conflictiu, la gestió d'aula és fàcil i la tendència general és de poca participació a l'aula. L'alumnat és de procedències diverses, tot i que hi ha un percentatge alt d'immigració, sobretot d'Amèrica del Sud, i la llengua de comunicació dels alumnes és el castellà.

El grup B està format per deu alumnes i és considerat un grup d'ampliació. És un grup participatiu i, tot i que no és conflictiu, sí que s'hi donen dinàmiques disruptives com la interrupció constant al professor o la formació de converses paral·leles entre els alumnes. A nivell acadèmic és divers, tot i que generalment hi ha millors resultats que al grup A. Hi ha una alumna que té un PI i una alumna que destaca notablement pel que fa al seu rendiment acadèmic. Els alumnes són de procedències diverses, tot i que no hi ha cap nouvingut, molts són d'origen immigrant, sobretot d'Amèrica del Sud, i la llengua de comunicació entre ells és el castellà.

Les necessitats educatives en ambdós grups són similars, ja que són alumnes que llegeixen poc i, per tant, tenen uns nivells de comprensió lectora i d'expressió escrita baixos. També fan moltes faltes d'ortografia i la majoria tenen dificultats amb la llengua catalana ja que, tot i que és la llengua vehicular del centre, no és la seva llengua d'ús quotidià. En aquest sentit, la immersió lingüística en el centre no ha funcionat o ho ha fet de manera deficitària, ja que aquest alumnat es dirigeix a tothom (alumnat i professorat, inclòs el professorat de llengua i literatura catalana) en castellà. A més, com s'ha demostrat a la introducció d'aquest treball, el seu nivell de cultura general també és baix.

3.2. Programació

Literatura catalana de la clandestinitat i la resistència (1939-1975)	Etapla: Educació Secundària Obligatòria (ESO)
	Nivell: 4t
	Trimestre: segon
Introducció i justificació	
<p>Aquesta seqüència didàctica està pensada per dur a terme amb els alumnes dels dos grups de quart d'ESO. S'anomena <i>Literatura catalana de la clandestinitat i la resistència (1939-1975)</i> i, per tant, tracta la literatura catalana de la postguerra, tenint en compte el context històric, els diversos gèneres literaris, els seus autors, corrents i temes, entre d'altres. A més, el nucli dur de la seqüència és una ruta literària pel centre de Barcelona.</p> <p>L'objectiu de la seqüència didàctica és donar a conèixer els diversos gèneres i autors d'aquesta època, a més d'assolir les competències bàsiques de l'àmbit lingüístic relacionades amb la producció i la comprensió de textos escrits i orals.</p> <p>La seqüència didàctica està dividida en un total de sis sessions, durant les quals es travessaran tres fases o etapes: contextualització (o etapa inicial), descontextualització (o desenvolupament) i recontextualització (o síntesi). Al llarg de les sessions es faran les explicacions pertinents sobre el context històric, els trets principals de cada gènere literari, els autors i la seva obra, entre d'altres. També es llegiran textos, es faran alguns comentaris de text i altres exercicis. L'alumnat tindrà un paper important en l'elaboració de la ruta literària que es farà i finalment la seqüència s'avaluarà a partir de la tasca final, que consistirà en l'escriptura d'un text poètic o de prosa poètica i també a partir de l'autoavaluació dels alumnes.</p>	
Àrea principal: llengua i literatura catalana Àrees relacionades: àmbit social	Temporització: 5 sessions de 60 minuts cadascuna i una sortida (ruta literària) de 5 hores.
Objectius d'aprenentatge	

Al final de la seqüència didàctica, els alumnes seran capaços de...

1. Reconèixer els diversos gèneres literaris a partir de les seves característiques.
2. Conèixer el context històric de la postguerra i els autors i obres més destacats.
3. Comprendre i saber analitzar textos literaris a través de la seva forma, contingut i recursos estilístics i retòrics.
4. Conèixer i reconèixer punts històrics i literaris d'interès a Barcelona i traçar-hi una relació amb els textos.
5. Elaborar una creació artística basada en les característiques d'un gènere concret (poesia/prosa poètica/poesia visual).

Contribució de la proposta a les competències bàsiques

Àmbit lingüístic:

Dimensió expressió escrita:

- Competència 4. Planificar l'escrit d'acord amb la situació comunicativa (receptor, intenció) i a partir de la generació d'idees i la seva organització.
- Competència 6. Revisar i corregir el text per millorar-lo, i tenir cura de la seva presentació formal.

Dimensió comunicació oral:

- Competència 8. Produir textos orals de tipologia diversa amb adequació, coherència, cohesió i correcció lingüística, emprant-hi els elements prosòdics i no verbals pertinents.

Dimensió literària:

- Competència 10. Llegir obres i conèixer els autors i les autores i els períodes més significatius de la literatura catalana, la castellana i la universal.
- Competència 11. Expressar, oralment o per escrit, opinions raonades sobre obres literàries, tot identificant gèneres, i interpretant i valorant els recursos literaris dels textos.
- Competència 12. Escriure textos literaris per expressar realitats, ficcions i sentiments.

Dimensió actitudinal i plurilingüe:

- Actitud 1. Adquirir l'hàbit de la lectura com un mitjà per accedir a la informació i al coneixement, i per al gaudi personal; i valorar l'escriptura com un mitjà per estructurar el pensament i comunicar-se amb els altres.
- Actitud 2. Implicar-se activament i reflexiva en interaccions orals amb una actitud dialogant i d'escolta.

Àmbit social:

Dimensió històrica:

- Competència 1. Analitzar els canvis i les continuïtats dels fets o fenòmens històrics per comprendre'n la causalitat històrica.
- Competència 3: Interpretar que el present és producte del passat, per comprendre que el futur és fruit de les decisions i accions actuals.

Dimensió cultural i artística:

- Competència 8. Analitzar les manifestacions culturals i relacionar-les amb els seus creadors i la seva època, per interpretar les diverses cosmovisions i la seva finalitat.
- Competència 9. Valorar el patrimoni cultural com a herència rebuda del passat, per defensar-ne la conservació i afavorir que les generacions futures se l'apropriïn.
- Competència 10. Valorar les expressions culturals pròpies, per afavorir la construcció de la identitat personal dins d'un món global i divers.

Àmbit digital:

Dimensió tractament de la informació i organització dels entorns de treball i aprenentatge:

- Competència 5. Construir nou coneixement personal mitjançant estratègies de tractament de la informació amb el suport d'aplicacions digitals.
- Competència 6. Organitzar i utilitzar un entorn personal de treball i aprenentatge amb eines digitals per desenvolupar-se en la societat del coneixement.

Dimensió comunicació interpersonal i col·laboració:

- Competència 7. Participar en entorns de comunicació interpersonal i publicacions virtuals per compartir informació.

Àmbit personal i social:

Dimensió autoconeixement:

- Competència 1. Prendre consciència d'un mateix i implicar-se en el procés de creixement personal.

Dimensió aprendre a aprendre:

- Competència 2. Conèixer i posar en pràctica estratègies i hàbits que intervenen en el propi aprenentatge.
- Competència 3. Desenvolupar habilitats i actituds que permetin afrontar els reptes de l'aprenentatge al llarg de la vida.

Dimensió participació:

- Competència 4. Participar a l'aula, al centre i a l'entorn de manera reflexiva i responsable.

Continguts clau de la matèria

Àmbit lingüístic:

- CC1. Comprensió literal, interpretativa i valorativa. Idees principals i secundàries.
- CC2. Estratègies de comprensió per a l'abans, durant i després de la lectura o de la seqüència audiovisual.
- CC4. Estratègies per a la producció de textos escrits i multimèdia: l'escriptura i la creació audiovisual com a procés.
- CC5. Adequació, coherència, cohesió, correcció i presentació. Normes ortogràfiques.
- CC7. Elements prosòdics i no verbals.
- CC8. Textos orals formals i no formals, planificats i no planificats.
- CC9. Períodes literaris i estètics significatius de les literatures catalana, castellana i universal.
- CC10. Autors i contextos sociohistòrics de les literatures catalana, castellana i universal.
- CC11. Lectura i comprensió de textos: estructura, aspectes formals, recursos estilístics i retòrics.
- CC12. Temes i subgèneres literaris. Tòpics.
- CC13. Redacció de textos d'intenció literària.

- CC14. Lectura d'obres de la literatura catalana, castellana i universal, o juvenils.

Àmbit social:

- CC4. Coneixements històrics temporals.
- CC6. Vincles entre el passat, el present i el futur. L'empatia històrica.
- CC7. La memòria històrica.
- CC12. Les manifestacions artístiques en el seu context històric. Valoració estètica. Estils i llenguatges expressius.

Orientacions per a l'avaluació

Avaluació del docent: es donarà en la tasca final així com també hi haurà una avaluació global del conjunt de la seqüència didàctica.

Autoavaluació: els alumnes hauran d'autoavaluar-se un cop acabada la seqüència per tal de valorar que l'aprenentatge hagi estat significatiu.

Les evidències d'avaluació són les següents:

- Tasca final consistent en l'elaboració d'un text poètic, de prosa poètica o de poesia visual inspirat per la ruta literària.

Activitats de la unitat didàctica i temporització

Sessió	Fase	Descripció de l'activitat	Recursos materials
1	Contextualització	En aquesta primera sessió començarem la seqüència didàctica a partir del coneixement previ dels alumnes. Així doncs, formularem als alumnes les preguntes de l'apartat 1 d'aquest treball. Tot seguit, començarem l'explicació del context històric i de la poesia de l'època franquista amb el suport audiovisual de la presentació de Genial.ly. A més, es farà el	-Presentació de Genial.ly

		<p>visionat de vídeos de testimonis del franquisme.</p> <p>En l'última part de la sessió, llegirem el poema <i>Corrandes d'exili</i> de Pere Quart, n'escoltarem una versió musicada i en farem un comentari de text en veu alta a partir d'una sèrie de preguntes.</p>	
2	Descontextualització	<p>En aquesta sessió es farà l'explicació pertinent sobre la vida i l'obra de dos poetes de l'època: Salvador Espriu i Miquel Martí i Pol. En la segona part de la sessió l'alumnat es dividirà en parelles i s'assignarà a cada parella un poema d'un dels dos autors, acompanyats d'una sèrie de preguntes a partir de les quals n'hauran de fer un petit comentari.</p>	<p>-Presentació de Genial.ly</p> <p>-Llibre de text</p>
3	Descontextualització	<p>En aquesta sessió explicarem les característiques i el context de la narrativa de la postguerra i treballarem també la vida i obra de dos autors: Mercè Rodoreda i Pere Calders. Per acabar la sessió, els alumnes faran alguns exercicis del llibre de text sobre tot allò que s'hagi vist fins el moment, per tal d'assegurar-ne els coneixements.</p>	<p>-Presentació de Genial.ly</p> <p>-Llibre de text</p>
4	Descontextualització	<p>Aquesta sessió estarà dedicada íntegrament a la preparació de la ruta literària. Es donarà a l'alumnat una ruta més o menys traçada i un corpus de textos (alguns dels quals ja haurem treballat a classe) i, per grups, hauran de pensar quin text assignen a cada punt de l'itinerari i justificar-ho. Al final de la sessió</p>	<p>-Ordinadors i/o telèfons mòbils per emprar Google Maps</p>

		s'exposaran les diverses propostes i se'n consensuarà una.	
5	Descontextualització	La cinquena sessió correspon a la ruta literària pel centre de Barcelona. Sortirem de l'institut a les 8.30 h del matí i ens dirigirem al primer punt de la ruta. Al llarg d'aquesta, els alumnes hauran de llegir el text corresponent a cada punt, tindran temps per inspirar-se i agafar idees per la tasca final, fer fotografies, etc. Es retornarà al centre a les 13.30 h.	-Targetes de metro -Llibreta i bolígraf -Mòbil (Google maps i xarxes socials)
6	Recontextualització	L'última sessió de la seqüència estarà dedicada a l'elaboració de la tasca final, que consisteix en un text poètic, de prosa poètica o de poesia visual. L'alumnat també haurà d'autoavaluar-se.	-Llibreta i bolígraf

3.3. Desenvolupament de la seqüència didàctica

3.3.1. Fase de contextualització

Tal com hem vist a la graella d'activitats de la programació de la unitat didàctica, la primera sessió forma part de la fase de contextualització i es divideix en tres parts: una d'introductòria, una més explicativa i una última part de comentari de text.

Sessió 1

La primera part enceta la unitat didàctica de literatura a partir d'un exercici oral de construcció de coneixements sobre allò que els ja saben del tema, a partir de les preguntes que hem vist en l'apartat 1 d'introducció d'aquest treball. La intenció d'aquest exercici és, per una banda, demostrar als alumnes que ja saben alguna cosa abans de començar, per mínima que sigui, i que aquest fet els pugui motivar i, per l'altra, que el docent conegui el nivell de coneixements previs dels seus alumnes per tenir clar amb què cal incidir més. A continuació, es fa l'explicació de la introducció de la unitat didàctica, que consisteix en el context històric, les etapes del franquisme i l'exili. Des de l'inici, tota la part d'explicació teòrica la farem amb el suport audiovisual de la [presentació de Genial.ly](#) preparada prèviament.

Tot seguit, es farà el visionat de tres vídeos extrets del fons de recursos didàctics del Museu d'Història de Catalunya, en què es proporciona el recurs [Testimonis. Memòria de la història viscuda](#). Aquest recurs consta d'una sèrie de vídeos ordenats per etapes històriques en els quals diversos testimonis parlen sobre allò que han viscut. És una manera efectiva de fer present la memòria històrica i de recuperar testimonis i, a més, és una eina didàctica molt potent per fomentar la memòria històrica, ja que l'alumnat presència de manera directa els testimonis reals d'allò que se'ls ha explicat per part del docent o a través dels llibres de text. Com més real és el contacte amb allò que els volem ensenyar, més significatiu en resulta l'aprenentatge. Així doncs, es visionarà un vídeo sobre la situació del català durant el franquisme, un altre de relacionat sobre l'ús del català i el moviment de la Nova Cançó i un últim sobre la repressió franquista durant la postguerra.

Com que la primera part de la sessió no es pot allargar gaire més, se'ls penjarà aquest recurs al Campus Virtual o Moodle i així, qui vulgui, podrà continuar amb el visionat a casa. També se'ls proporcionarà un altre recurs similar que ofereix el web del Memorial Democràtic. Aquest és el [Banc de la memòria democràtica](#) i també ofereix vídeos, tot i que més llargs, ja que el format és d'entrevista, de diversos testimonis.

La darrera part de la sessió, es farà una part breu d'explicació teòrica sobre la poesia de l'època, els temes principals i els autors més destacats. Tot seguit, es durà a terme l'anàlisi del poema "Corrandes d'exili" de Pere Quart. En primer lloc, els alumnes llegiran el poema en veu alta i després escoltaran la versió musicada de Sílvia Pérez Cruz. A continuació, procedirem a l'anàlisi, que es farà conjuntament i en veu alta, a partir d'una sèrie de preguntes per a l'alumnat:

- Quantes estrofes té el poema?
- Quants versos té cada estrofa?
- Hi ha rima? És assonant o consonant?
- De què parla el poema? Quin és el tema?
- En quines paraules/versos podem veure reflectit el tema del poema?
- Quins sentiments evoca?

3.3.2. Fase de descontextualització

La fase de descontextualització està formada per les sessions 2, 3, 4 i 5 (en les quals s'inclou la ruta literària) i suposa, per tant, el gruix de la seqüència didàctica, ja que és el moment en què s'aprofundeix en la seqüència didàctica com a tal i es duen a terme una sèrie d'activitats didàctiques per assolir els coneixements i les competències que s'han marcat com a objectius. A més, tot aquest desenvolupament desembocarà de manera orgànica en la tasca final.

Sessió 2

En la segona sessió vam continuarem treballant el gènere de la poesia, aquesta vegada a partir de dos dels seus autors principals en l'època: Salvador Espriu i Miquel Martí i Pol. Així doncs, la sessió té dues parts: una primera part d'explicació sobre la vida i l'obra

d'aquests autors, la seva importància en l'època i els trets característics de la seva poesia; i una segona part de treball per parelles.

Els alumnes es distribuïran en parelles i cada parella treballarà un poema d'un dels dos autors a partir de les diverses preguntes formulades. La proposta d'aquest treball consisteix en cinc poemes, dos d'Espriu i tres de Martí i Pol; tanmateix, són ampliables segons el nombre d'alumnes del grup. D'aquests cinc poemes (amb les seves respectives preguntes d'anàlisi), tres són extrets del llibre de text de quart d'ESO de l'editorial Barcanova, i els altres dos són seleccionats segons el nostre propi criteri. A més, vam elaborat les preguntes d'anàlisi d'aquests dos poemes a partir dels models del llibre. Vegeu-los tots a l'Annex 2.

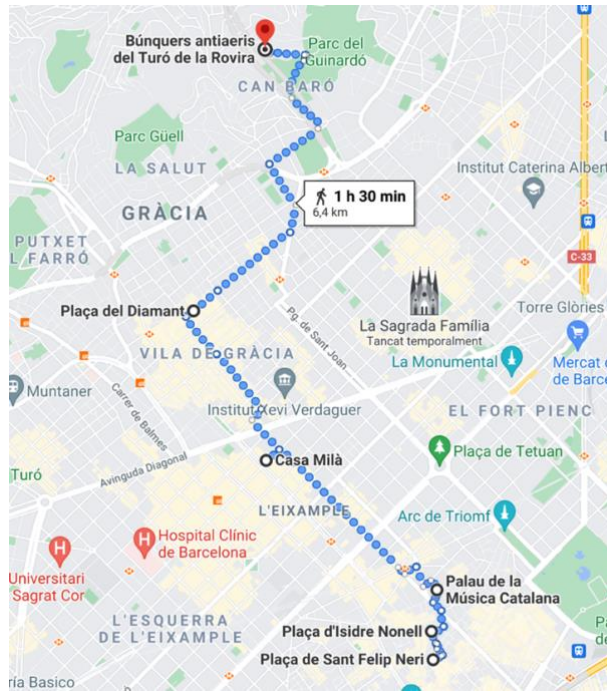
Sessió 3

La tercera sessió comença amb l'explicació teòrica de la narrativa durant l'època franquista, les característiques principals, les limitacions pel context (censura, exili i clandestinitat), les noves tècniques i continguts provinents d'Europa i Amèrica, i les obres i autors més significatius. Un cop vista aquesta panoràmica més general, l'explicació es centra en la figura i obra de Mercè Rodoreda i Pere Calders.

La segona part de la sessió està dedicada al treball individual a l'aula. Concretament, els alumnes han de fer diversos exercicis sobre allò que s'ha treballat fins al moment en la seqüència didàctica. En total, hem seleccionat vuit exercicis: un sobre les etapes del franquisme, un altre sobre els temes principals de la poesia, un sobre el poema comentat a classe, "Corrandes d'exili", un sobre els significats del mite de Sinera d'Espriu, un sobre la biografia de Martí i Pol, un sobre els gèneres narratius de l'època franquista, un sobre *La plaça del Diamant* de Rodoreda i l'últim sobre Pere Calders.

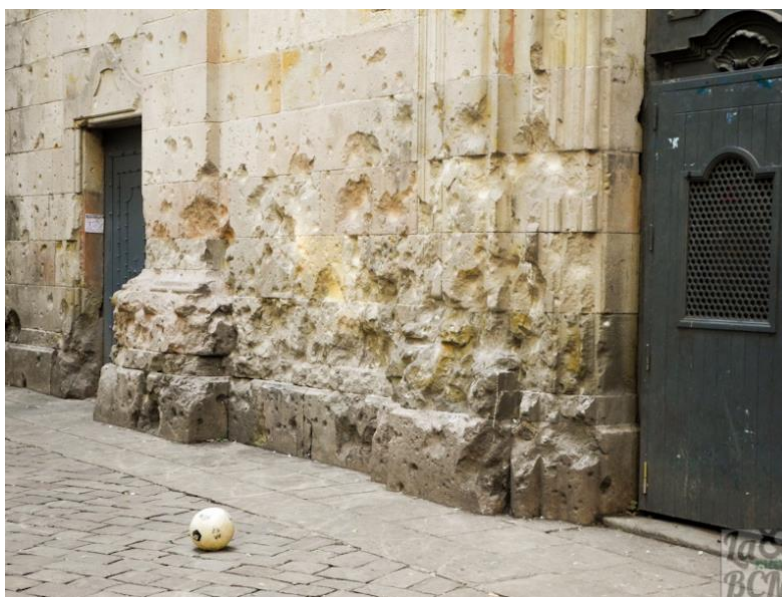
Sessió 4

La quarta sessió està dedicada íntegrament a la preparació de la ruta literària. Els alumnes es dividiran en grups de tres o de quatre i se'ls presentarà conjuntament la ruta traçada pel professorat, que serà la següent:

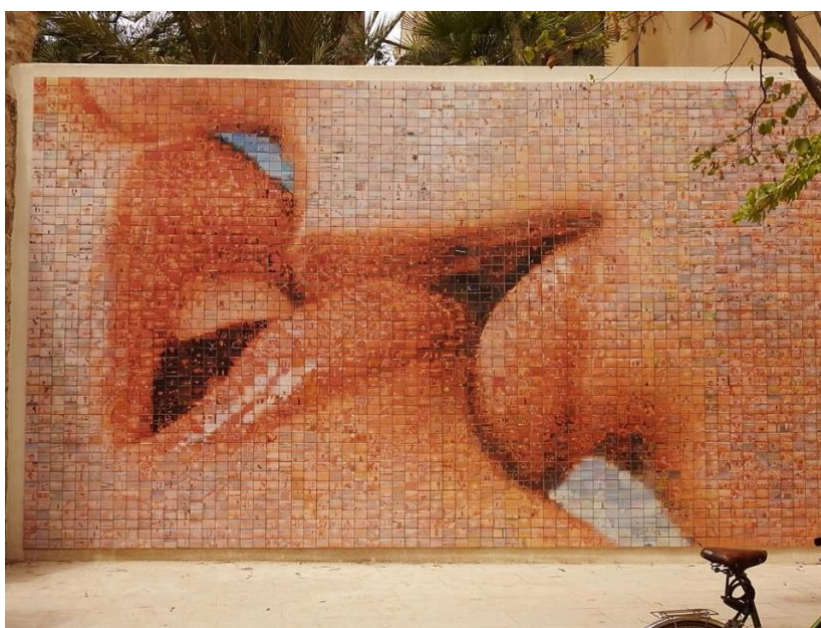
1. Plaça de Sant Felip Neri

La plaça està presidida per l'església barroca que la bateja i, al costat, hi ha l'escola de Sant Felip Neri. La plaça té alguns elements històrics que la fan especialment interessant i atractiva, com per exemple les marques a la façana principal de l'església del bombardeig de les tropes feixistes el gener de 1938. En aquell bombardeig van morir 42 persones, molts dels quals eren nens que s'anaven a resguardar al refugi antiaeri que hi havia sota l'església.

2. Plaça d'Isidre Nonell

En aquesta plaça trobem un mural en forma de mosaic, format per 4000 peces de rajoles de ceràmica decorades amb diverses imatges de fotografies. El conjunt forma la imatge de dues persones besant-se on només es veuen les boques. Les fotografies que conformen el mosaic van ser enviades per ciutadans anònims, tal com ho indica la placa col·locada al costat del mural: *Aquest fotomosaic mural ha estat realitzat amb la contribució voluntària de milers de ciutadans que han aportat imatges personals interpretant el lema “moments de llibertat”. El soroll d'un petó no és tan ensordidor com el d'un canó, / però el seu ressò dura molt més. Oliver Wendell Holmes.*

3. Palau de la Música Catalana

L'any 1960, durant la dictadura franquista, es va fer un homenatge pel centenari del naixement del poeta Joan Maragall al Palau de la Música Catalana. Hi van acudir alguns ministres de Franco i, per tant, l'Orfeó Català no va interpretar *El cant de la Senyera*, degut a una prohibició governativa. Tanmateix, es va produir una protesta popular, ja que algunes persones del públic sí que va interpretar la peça en qüestió. Un dels organitzadors de la protesta, Jordi Pujol, que més tard seria president de la Generalitat, va ser sotmès a un consell de guerra i acabà anant a presó.

4. Casa Milà

La Casa Milà és un emblemàtic edifici modernista dissenyat per Antoni Gaudí. La família Milà era de vacances a Blanes quan va començar la Guerra Civil, així que alguns locals de la planta baixa de l'edifici van ser col·lectivitzats pel PSUC i els Milà es van refugiar a la zona franquista.

El secretari general del partit, Joan Comorera, es va instal·lar amb la seva família en el pis principal i l'any 1937, després de patir un atemptat sense conseqüències, va construir un refugi antiaeri al soterrani. En acabar la guerra civil, amb la victòria de les tropes franquistes, els Comorera van haver de fugir i els Milà recuperaren casa seva.

5. Plaça del Diamant

La plaça del Diamant dona títol a la novel·la de Mercè Rodoreda, i està situada al barri de Gràcia de Barcelona. A la plaça hi podem trobar una escultura de bronze anomenada «*La Colometa*» com a homenatge a la protagonista de la novel·la. A més, el 1992 s'hi va descobrir un refugi antiaeri amb capacitat per a unes 200 persones, que fou construït pels veïns de la Vila de Gràcia durant la Guerra Civil.

6. Búnquers antiaeris del Turó de la Rovira

Al Turó de la Rovira, al barri del Carmel, s'hi troben les restes d'una bateria antiaèria de la Guerra Civil. Els búnquers antiaeris van ser construïts al maig de l'any 1937 per defensar la ciutat, que va ser sistemàticament bombardejada durant dos anys. Actualment s'ha convertit en un mirador des d'on es pot apreciar una visió de tota Barcelona.

Un cop explicada la ruta, es donarà un corpus de textos (el mateix per a tot el grup classe) i cada grup haurà d'elaborar una proposta d'atribució de textos ben justificada. Podeu veure el corpus de textos a l'Annex 3. Un cop acabada la feina grupal, cada grup exposarà la seva proposta i finalment entre tots (amb la supervisió i el vist i plau del docent) es decidirà quina serà la definitiva.

Sessió 5

L'última sessió de la fase de descontextualització consisteix en la ruta literària com a tal. En el nostre cas, pel que hem vist, es combina la ruta literària tradicional amb la ruta en espais literaturitzats ja que, per una banda, tenim espais literaris com la plaça del Diamant i, per l'altra, tenim espais en els quals nosaltres posem la mirada literària, els literaturitzem tot vinculant-los amb els textos, amb un propòsit didàctic concret. Tot i així, l'eix vertebrador de la ruta, a part dels textos, és el valor històric que tenen els llocs, ja que tots estan relacionats amb la Guerra Civil o la postguerra, excepte el mural de la plaça d'Isidre Nonell, que segurament sigui l'espai que s'hagi de literaturitzar amb més èmfasi.

El dia de la ruta sortirem del centre a les 8.30 h i agafarem el metro fins la plaça de Catalunya de Barcelona, que seran aproximadament uns 30 minuts. Un cop haguem arribat, ens dirigirem caminant fins al primer punt, la plaça de Sant Felip Neri, i començarem la ruta.

Per preparar les activitats de la ruta ens hem inspirat en la ruta *La València resilient* de [Geografies Literàries 3.0](#). Així doncs, un cop arribats al punt d'inici, explicarem als alumnes que al llarg de la ruta ells hauran de llegir els textos seleccionats en cada punt per la ruta consensuada a la sessió anterior. A més, podran fer fotografies i pujar-les a les xarxes socials amb el *hashtag* #BcnLiteCatPostguerra per difondre el seu coneixement amb els seus amics i seguidors. A més, aquestes fotografies podran ser utilitzades a la tasca final per aquells que vulguin fer un poema visual, ja sigui emprant una sola imatge, fent un *collage*, o qualsevol creació que se'ls ocorri. També se'ls deixarà temps en cada parada per observar, anotar i agafar inspiració per la tasca final, ja sigui anotant idees, dades, versos, etc.

Calculem que la ruta, amb les seves parades i temps per treballar, durarà unes 3 hores. La tornada des d'El Carmel fins al centre escolar en metro és d'una hora. Per tant, amb cert marge, calculem arribar-hi a les 13.30 h. Així doncs, la jornada total seria de 5 hores.

3.3.3. Fase de recontextualització

La fase de recontextualització consta d'una sola sessió que està dedicada íntegrament a l'elaboració i lliurement de la tasca final i de l'exercici d'autoavaluació.

La idea és que l'alumnat, amb el material que hagi elaborat durant la ruta literària, pugui acabar d'elaborar el seu text de la tasca final que, recordem, ha de ser un poema, un text de prosa poètica o un poema visual que contingui part de text.

En l'última part de la sessió també hauran de respondre una sèrie de preguntes per tal d'autoavaluar-se. Podeu veure-les en l'apartat següent, el 3.4.

3.4. Proposta d'avaluació

Aquesta seqüència didàctica encara no s'ha pogut dur a terme i, per tant, no ha pogut ser avaluada. Tanmateix, en aquest treball fem la següent proposta d'avaluació:

L'avaluació es dividirà en dos grans blocs. Per una banda, el docent avaluarà la tasca final, que és de caire creatiu, a partir d'una rúbrica d'avaluació creada a partir dels criteris que ara exposarem.

Criteris d'avaluació de la tasca final: text poètic, de prosa poètica o de poesia visual

- Ha de tenir un **títol**. (1 punt)
- Ha de tenir una llargada mínima de **3 estrofes** de quatre versos o **dos paràgrafs** o, en el cas de la poesia visual, de **10 mots**. (2 punts)
- Hi ha d'haver **rima** en algun moment (assonant o consonant). (1 punt)
- Ha d'estar inspirat per la **ruta literària**. (2 punts)
- No pot contenir **faltes d'ortografia**. (2 punt)
- Ha d'aparèixer algun element d'**intertextualitat** amb els textos que hem vist. (1 punt)
- (EXTRA): es **recita/llegeix/exposa** en públic. (1 punt)

NA	AS	AN	AE
L'obra no té títol.	L'obra té un títol.	L'obra empra com a títol un vers/frase de l'obra.	L'obra té un títol original o que conté un element d'intertextualitat.
La llargada és inferior a tres estrofes/dos paràgrafs/deu mots.	La llargada és de tres estrofes/dos paràgrafs/deu mots.	La llargada és superior a tres estrofes/dos paràgrafs/deu mots.	La llargada és superior a quatre estrofes/tres paràgrafs/quinze mots.

En cap moment hi ha rima.	Hi ha un aparellat.	Hi ha diverses rimes al llarg de l'obra.	Tota l'obra rima.
No es pot percebre cap tipus d'inspiració en la ruta literària o es té constància que el dia de la ruta l'alumne no va treballar.	Es pot percebre alguna inspiració en la ruta literària.	El docent té constància que l'alumne va treballar durant la ruta i aquest treball es pot veure plasmat en l'obra.	L'obra demostra que l'alumne va treballar durant la ruta i hi ha referències al paisatge o al contingut de la ruta.
Hi ha més de sis faltes.	Com a màxim, hi ha sis faltes.	Hi ha menys de sis faltes.	No hi ha faltes d'ortografia.
No apareix cap element d'intertextualitat.	Hi ha inspiració d'altres textos.	Hi ha un element d'intertextualitat.	Hi ha diversos elements d'intertextualitat que dialoguen entre sí.
No es recita, llegeix o exposa l'obra a classe.	Es recita, llegeix o exposa l'obra a classe.	L'execució segueix el ritme i és intel·ligible.	L'execució és brillant i eloqüent.

Per altra banda, els alumnes hauran de respondre una sèrie de preguntes per tal d'autoavaluar-se:

1. *Què sabia de la postguerra espanyola abans de fer la unitat didàctica? I de la literatura d'aquesta època?*
2. *Què he après en aquesta seqüència didàctica?*
3. *Crec que és important el que s'ha ensenyat en aquesta unitat didàctica? Per què?*
4. *Quina relació té allò que s'ha ensenyat amb el passat, el present i el futur?*
5. *Coneixia els llocs de la ruta literària? Quins? Per què?*
6. *Considero que ha sigut útil la realització de la ruta?*
7. *Quina nota em posaria a mi mateix/a tenint en compte la feina feta al llarg de la seqüència didàctica?*

A més de la tasca final i de l'autoavaluació de l'alumnat, el docent farà una avaluació general de la seqüència didàctica i tindrà en compte el comportament a l'aula, la participació i el treball d'aula, a més de l'actitud durant la ruta literària. Així doncs, amb tots aquests elements el docent podrà fer una avaluació global de tota la seqüència didàctica.

Creiem que amb aquesta proposta d'avaluació amb dues parts, la seqüència didàctica es pot avaluar de manera efectiva. Creiem que és molt positiu tenir en compte l'autoavaluació dels alumnes, ja que per a ells és un exercici de reflexió, d'autoconeixement i de sinceritat que, a més, els pot portar a aprofundir en l'aprenentatge que han obtingut.

4. Conclusions

La seqüència didàctica que s'ha dissenyat en aquest treball parteix de la unitat didàctica original que vam elaborar per a la intervenció de les Pràctiques II. Tal com hem comentat en la introducció d'aquest treball, aquesta seqüència didàctica té una hipotètica aplicació immediata, que és als dos grups de 4t d'ESO de l'Institut Jaume Bofill. Tot i així, som conscients que el perfil d'alumnat que definim es pot trobar en molts altres centres de Catalunya i, per tant, pretenem que aquesta seqüència didàctica, amb els canvis i adaptacions necessaris, pugui ser aplicable a altres grups de segon cicle d'ESO de qualsevol altre institut català.

Així doncs, l'aplicació d'aquesta seqüència didàctica no s'ha pogut dur a terme encara i, per tant, no n'hem pogut obtenir resultats per exposar en aquest treball. Conseqüentment, no podem reafirmar ni refutar la hipòtesi inicial, la qual mantenim. Aquesta és que les rutes literàries són una forma efectiva i agradable d'educar en l'entorn, d'apropar els textos als alumnes, de generar vincles literaris i de generar un contacte amb la memòria col·lectiva.

Arribats en aquest punt, donem per complert el nostre objectiu principal de planificar una seqüència didàctica que tingui com a pilar la ruta literària, que sigui adequada al nivell de 4t d'ESO i que resulti efectiva, atractiva i avaluable. També donem per complerts els dos objectius secundaris que ens havíem marcat al principi del treball, que eren, per una banda, defensar un model educatiu que té en compte l'entorn i, per l'altra, obtenir una proposta de millora de la nostra intervenció en les Pràctiques II.

Volem insistir en la necessitat de cercar sistemes que apropin la literatura a persones que no tenen hàbits lectors i, per tant, no llegeixen pràcticament mai, ni tan sols en castellà, com podria ser el cas d'aquest perfil d'alumnat. En aquest sentit, la nostra seqüència didàctica pot ser útil, ja que a l'aula es treballen els textos contextualitzats per la part teòrica però, a més, portem tot allò après (o que està en procés d'aprenentatge) a la realitat, al carrer, i vinculem els textos i els autors que hem treballat a l'aula amb diversos espais de la ciutat que segurament ja coneixien. D'aquesta manera, es pot donar una nova mirada a l'entorn i també als textos, de manera que es genera un diàleg que pot fer molt més ric l'aprenentatge.

Aquesta seqüència didàctica, doncs, pot millorar les mancances detectades en les Pràctiques II, ja que els textos surten de l'aula i, per tant, no es veuen només com un objecte acadèmic sinó que adopten un interès històric i cultural. A més, la tasca final vincula la lectura amb l'escriptura, de manera que, com sol passar, les competències que ha d'adquirir l'alumnat estan interrelacionades i el nostre paper ha de ser el de guia. En aquesta seqüència didàctica podrem emprar la lectura o relectura dels textos per passar a l'escriptura (i a la reescriptura). D'aquesta manera, podem mostrar als alumnes que la llengua i la literatura estan estretament lligades i que són, de fet, indissociables.

Per altra banda, també volem insistir en la necessitat de no perdre la memòria històrica. En la introducció d'aquest treball hem vist com les respostes al qüestionari de valoració eren prou il·lustratives i reafirmaven la necessitat d'incidir amb eficàcia en un tema com aquest, ja que els pocs coneixements de l'alumnat (en general i no només en aquest centre) sobre el context històric de la Guerra Civil Espanyola, la postguerra i la dictadura franquista generen preocupació pel que fa a la pèrdua de memòria històrica i pel nivell de cultura general dels alumnes.

Així doncs, la seqüència didàctica pretén insistir en aquesta qüestió, i pretén mostrar que “la historia no [es] una sucesión catastrófica de acontecimientos imprevisibles, sino una herramienta consciente de re-construcción del pasado” (Emmerich, 2011: 3). Com a docents hem de ser militants actius de la democràcia real i, per tant, transmetre la veritat de la història i no només la versió dels vencedors. D'aquesta manera, aconseguirem que les noves generacions no perdin el llegat dels vençuts i puguin adquirir valors en relació a allò que el seu poble ha viscut, que tinguin pensament crític i no quedin alienats pel relat de l'*statu quo*, dels que dominen (i dels que van vèncer i han vençut sempre). Perquè, com diu Emmerich, “solo la memoria histórica (...) permite recorrer el velo de la cultura dominante y escapar de la ignorancia” (2011: 2).

Esperem que en un futur més pròxim que llunyà puguem aplicar aquesta seqüència didàctica i, així, puguem ampliar aquest treball valorant l'experiència i fent propostes de millora.

5. Bibliografia

5.1. Bibliografia citada

Argente, I., Garcia, C., & Garcia, R. (2020, 6 d'octubre). *LA VALÈNCIA RESILIENT* / *Geografies Literàries*. Geografies Literàries 3.0.
<https://geografiesliteraries.com/la-valencia-resilient/> (18/05/2021)

Carbonell J. i Martínez Bonafé J. (2020). *Otra educación con cine, literatura y canciones*. Barcelona: Octaedro.

Carbonell J. (2020). Tres models escolars; tres maneres d'entendre l'educació (i II). *El diari de l'educació*. Recuperat de: <https://diarieducacio.cat/tres-models-escolars-tres-maneres-dentendre-leducacio-i-ii/> (12/05/2021)

Emmerich, N. (2011). *La memoria histórica: derrota, resistencia y reconstrucción del pasado*. Research Gate, 1–8.

Jover, G. (2007). *Un món per llegir*. Barcelona: Rosa Sensat (capítol 4).

Ramos, J.M. i Prats, M. (2018). [Procés de creació d'un protocol d'anàlisi de rutes literàries des de la perspectiva de la didàctica de la llengua i la literatura](#). Didacticae, 5.

5.2. Bibliografia de suport

CCUC. *Catàleg Col·lectiu de les Universitats de Catalunya*. (2021).
https://ccuc.csuc.cat/search%7ES23*cat/?searchtype=X&searcharg=RUTES+LITERARIES&searchscope=23&SORT=D&extended=0&SUBMIT=Cerca&searchlimits=&searchorigarg=dRUTES+LITERARIES (4/06/2021)

Diputació de Barcelona. (2021). *Rutes literàries*. Biblioteca virtual.

<https://bibliotecavirtual.diba.cat/turisme/rutes-literaries> (4/06/2021)

Rutes literàries dins d'Espais Escrits. (2021). Espais Escrits.

<https://www.espaisescrits.cat/que-fem/rutes-literaries> (4/06/2021)

6. Annexos

6.1. Annex 1. Respostes al formulari de valoració de les Pràctiques II

Marca temporal	Què en sabies de la postguerra espanyola abans de fer la unitat didàctica? I de la literatura d'aquesta època?
2021/03/23 12:43:48 p. m. EET	Nada
2021/03/23 12:44:01 p. m. EET	No mucho la verdad sabia franco y poco más
2021/03/23 12:45:08 p. m. EET	Sabía un poco por qué lo hago en historia pero si no lo hiciera no supiera nada
2021/03/23 12:46:28 p. m. EET	No sabía nada la verdad, todo lo que se ahora lo aprendí gracias a las clases.
2021/03/23 12:47:22 p. m. EET	Sabia de que anava més o menys però més en context històric ja que a socials ho havíem tractat. La literatura en concret no sabia molt però ja m'ha quedat clar.
2021/03/23 12:49:55 p. m. EET	No sabia casi nada porque no escuché bien en sociales pero sabia alguna fecha i alguna cosa
2021/03/23 12:50:29 p. m. EET	Sabia que Franco va fer una dictadura pero no sabía que la literatura catalana es va prohibir
2021/03/23 12:51:16 p. m. EET	No sabia molt la veritat
2021/03/24 11:10:32 a. m. EET	Poca cosa que se a donat a clase de sociales
2021/03/24 11:11:32 a. m. EET	No mes em sonaba el nom de Franco
2021/03/24 11:12:49 a. m. EET	Casi nada en verdad porque aún no habíamos llegado hasta ese punto en sociales
2021/03/24 11:15:15 a. m. EET	Que va començar en el any 1936
2021/03/24 11:15:52 a. m. EET	Poques coses ja que en socials ho vam veure però fa mesos ja. Em va ajudar a recordar dates i coses que van passar, també a conèixer escriptors i poetes de l'època
2021/03/24 11:16:27 a. m. EET	No en sabía molta cosa només que va començar el franquisme i va ser molt dur.
2021/03/24 11:16:48 a. m. EET	Pocas cosas con sociales i castellano habíamos tocado el tema y después de eso nada más.
2021/03/25 8:25:56 a. m. EET	Que va començar en el any 1936
	Què has après en aquesta unitat didàctica?
2021/03/23 12:43:48 p. m. EET	Muchos escritores que no conocía
2021/03/23 12:44:01 p. m. EET	La verdad que he aprendido bastante porque la forma de explicar la profe hacia que estuviera atenta
2021/03/23 12:45:08 p. m. EET	Se que ha pasado en la dictadura del franquismo tmabine como hacer poemas por que yo no se rimar en catalán y pues ahor aló hago mejor
2021/03/23 12:46:28 p. m. EET	Bastantes cosas sobre la literatura del pasado, cosas que no me esperaba.
2021/03/23 12:47:22 p. m. EET	Autors d'aquella època, context històric, temes principals...
2021/03/23 12:49:55 p. m. EET	He aprendido las fechas lo que paso con la literatura en catalán he aprendido nombres de autores como el de Miquel Martí i Pol i más cosas i más nombres

2021/03/23 12:50:29 p. m. EET	Que la literatura catalana va ser prohibida i alguns van a ver de ser exiliats a França I també i ha gent que va fer poemes per reivindicar als exiliats i la patria per la seva Terra Catalunya
2021/03/23 12:51:16 p. m. EET	Que la Mort del franc final de franquisme va acabar 1975
2021/03/24 11:10:32 a. m. EET	Els fetss de la post guerra ,Poetes etc
2021/03/24 11:11:32 a. m. EET	Tota la historia i que hi había un exili interior i exterior
2021/03/24 11:12:49 a. m. EET	Muchas cosas del pasado de donde vivo que son interesante saberlas
2021/03/24 11:15:15 a. m. EET	Que molta gent es va exiliar al estranger
2021/03/24 11:15:52 a. m. EET	Diverses coses com coneixer portes de l' época que abans no coneixia, tambe he conegut diversos poemes i la por de la gent de l' época en els poemes.
2021/03/24 11:16:27 a. m. EET	He conegut autors que abans no sabia i característiques del franquisme com va ser , quan va durar , les repressions reflexades a la literatura
2021/03/24 11:16:48 a. m. EET	E aprendido sobre los poetas de la época de la guerra civil y también que pensaban en esos tiempos.
2021/03/25 8:25:56 a. m. EET	Que molta gent es va exiliar al estranger
	Creus que és important el que s'ha ensenyat en aquesta unitat didàctica? Per què?
2021/03/23 12:43:48 p. m. EET	Si, para saber un poco de la historia de España
2021/03/23 12:44:01 p. m. EET	No es que sea importante sino que es cultura general que va bien saber para un futuro
2021/03/23 12:45:08 p. m. EET	Yo creo que si es importante porque yo en sociales me aburro y no escucho y en catalán con la ruset he aprendido mucho
2021/03/23 12:46:28 p. m. EET	Sí, porque forma parte de la cultura general y creo que es bastante importante saber un poco de todo.
2021/03/23 12:47:22 p. m. EET	Sí, perquè és cultura general i és un tema important per saber una mica com es sentia la gent, però també penso que tampoc és tant important, o sigui per a qui li interessa si però si no t'interessa...
2021/03/23 12:49:55 p. m. EET	Yo creo que si para saber que ha pasado hace tiempo la dictadura como estaba España con Franco y todas las cosas malas que han pasado y que la gente a sufrido y que no tiene que pasar otra vez porque la gente sufría mucho
2021/03/23 12:50:29 p. m. EET	Si, perque he après que la literatura catalana era important i va a ver gent que va tenir que marxar de Catalunya
2021/03/23 12:51:16 p. m. EET	Dóns crec que si perque es cultura y te que veré amb la vida de els avis de tit el que van soportar, pero claro yo no soc de aquí Hi no ho se molr de cultura de aquí.
2021/03/24 11:10:32 a. m. EET	Si ,però tenir més cultura y saber de on prove la poesia etc
2021/03/24 11:11:32 a. m. EET	Si per saber cultura general
2021/03/24 11:12:49 a. m. EET	Si porque es algo tuyo de tu zona y tal y siempre está bien saber lo que a pasado antiguamente de donde estas ahora
2021/03/24 11:15:15 a. m. EET	Una mica per aprende el que va pasar a España fa anys
2021/03/24 11:15:52 a. m. EET	si, perquè com ja vaig dir en respostes anteriors em va ajudar a recordar dates importants
2021/03/24 11:16:27 a. m. EET	Si , per tindre cultura sobre Espanya i saber el que va pasar per per exemple no fer-ho així una altre vegada
2021/03/24 11:16:48 a. m. EET	Si .Por que ahora mismo estamos pasando una situación difícil como el covid y en esa época eran guerras y los poetas se puede comparar .

2021/03/25 8:25:56 a. m. EET	Una mica per aprende el que va pasar a España fa anys
	Quina relació té allò que s'ha ensenyat amb el passat, el present i el futur?
2021/03/23 12:43:48 p. m. EET	Que son gente que ha sido muy importante en el pasado
2021/03/23 12:44:01 p. m. EET	No encuentro ninguna relacion
2021/03/23 12:45:08 p. m. EET	La dictadura por que lo importante es recordar todo lo quee ha pasado y no repetir las cosas del pasado y honrar a las personas que estuvieron en esa época
2021/03/23 12:46:28 p. m. EET	Pasado: Recordar lo que pasó en aquella época y lamentar un poco por esa gente que murió y que la pasó mal. Presente: intentar no cometer los mismos errores que en el pasado. Futuro: mejorar para el futuro.
2021/03/23 12:47:22 p. m. EET	Per no tornar a fer els errors del passat.
2021/03/23 12:49:55 p. m. EET	Tiene relación con el pasado sobretodo por todo lo que paso en aquella epoca que fue malísimo para los que lo vivieron eso y no lo podemos olvidar en el presente no tiene mucha relación pero almenos tenemos que saber que eso no puede volver a pasar una dictadura así sería fatal y que no podemos pensar así y en el futuro se espera que nunca pase.
2021/03/23 12:50:29 p. m. EET	La relació que crec es que no hi ha que olvidar el que ha Passat al passat i que el futur millori
2021/03/23 12:51:16 p. m. EET	No ho se crec que el que he dit abans .
2021/03/24 11:10:32 a. m. EET	Que el pasat repercute en el presente i el presente i el pasat en el futuro
2021/03/24 11:11:32 a. m. EET	Es per veure el pasat i no cometre els mateixos errors al futur
2021/03/24 11:12:49 a. m. EET	Tiene relación con el pasado porque el tema va de donde estamos ahora hace años
2021/03/24 11:15:15 a. m. EET	Que ara es segueixen veient la divisio de dreta i esquerra.
2021/03/24 11:15:52 a. m. EET	Les diverses fechas, que ha quedar marcades a l'història, els successos que van passar, i tot això és recordat i es ensenya.
2021/03/24 11:16:27 a. m. EET	Del passat doncs tot el que va passar en aquesta època i totes les represàlies que hi van haver en el present per conèixer les i aprendre sobre allò que es va fer ja que també es molt interessant i del futur doncs que no es repetí els errors que van haver-hi i fer en aquest cas Espanya etc. Un lloc millor ja que som el futur
2021/03/24 11:16:48 a. m. EET	Que la vida es la misma que siempre van aver conflicto.
2021/03/25 8:25:56 a. m. EET	Que ara es segueixen veient la divisio de dreta i esquerra.

6.2. Annex 2. Poemes i preguntes per al comentari

[III]

Quina petita pàtria
encercla el cementiri!
Aquesta mar, Sinera,
turons de pins i vinya,
pols de rials. No estimo
res més excepte l'ombra
viatgera d'un núvol.
El lent record dels dies
que són passats per sempre.

SALVADOR ESPRIU: *Cementiri de Sinera*

1. A quina població es refereix el poeta amb el nom Sinera?
2. Amb què relaciona el concepte de pàtria (lloc d'on un és ciutadà)?
3. Si haguessis de plasmar el poema en un quadre, quins elements hauria de contenir?
4. Amb quina expressió el poeta manifesta el seu desarrelament del món en què ha de viure?
5. Com manifesta el seu sentiment de pèrdua?

Extret de: L. Homs i J. Rosell, *Llengua catalana 4* (2016), Barcanova Editorial, Barcelona.

[XLVI]

A vegades és necessari i forçós
que un home mori per un poble,
però mai no ha de morir tot un poble
per un home sol:
recorda sempre això, Sepharad.
Fes que siguin segurs els ponts del diàleg
i mira de comprendre i estimar
les raons i les parles diverses dels teus fills.
Que la pluja caigui a poc a poc en els sembrats
i l'aire passi com una estesa mà
suau i molt benigna damunt els amples camps.
Que Sepharad visqui eternament
en l'ordre i en la pau, en el treball,

en la difícil i merescuda
llibertat.

SALVADOR ESPRIU: *La pell de brau*

1. A qui es dirigeix la veu del poeta?; amb quin nom ho fa?
2. És aquest un poema de contingut cívic i moral?
3. Quins són els sis valors socials i polítics que propugna el poeta?
4. A quina situació política al·ludeix el poeta quan diu que «mai no ha de morir tot un poble / per un home sol»?

Extret de: L. Homs i J. Rosell, *Llengua catalana 4* (2016), Barcanova Editorial, Barcelona.

Deixeu-me dir

Deixeu-me dir que ja és temps d'oblidar,
que ja és temps de creure un altre cop en la puresa
i de repintar les cases de colors alegres.

Aquells que han viscut molts anys lluny del poble
seran cridats a retornar
i una nit qualsevol
el vent s'endurà totes les paraules
que hem malmès de tant dir-les sense amor.
I l'endemà serà com si ens alcéssim
després d'una nit de vint segles.

Deixeu-me dir que ja és temps d'estimar,
que ja és temps de creure en els prodigis
i que tant se vol de les noies que no hem conegut;
que el poble és com abans
i que algun dia
hi haurà flors al jardí
i vent als arbres
i paraules inventades de nou
només per a nosaltres.

MIQUEL MARTÍ I POL: *El fugitiu*

1. Què proposa la veu del poeta?
2. Què diu que passarà amb aquells que han viscut lluny?; qui deuen ser?
3. Què diu que s'endurà el vent?
4. Amb quina expressió designa els temps passats?
5. Com descriu el futur?

[I]

Mira'm els ulls que cap fosca no venç.
Vinc d'un estiu amb massa pluges,
però duc foc a l'arrel de les ungles
i no tinc cap sangtraït pels racons
de la pell del record.
Per l'abril farà anys del desgavell:
set anys, cosits amb una agulla d'or
a la sorra del temps,
platges enllà perquè la mar els renti
i el sol i el vent en facin diademes.
Mira'm els ulls i oblida el cos feixuc,
la cambra closa, els grans silencis;
de tot això sóc ric, i de més coses,
però no em tempta la fredor del vidre
i sobrevisc, aigües damunt del somni,
tenaç com sempre.
Mira'm els ulls. Hi pots llegir el retorn.

MIQUEL MARTÍ I POL: *Estimada Marta*

1. Què li va passar al poeta fa set anys? Quines paraules/frases ho donen a entendre?
2. Diries que el to del poema és més aviat pessimista o optimista? Per què?
3. En quin espai ubicaries aquest poema?
4. Quines paraules del poema t'han agradat més?

Molt he estimat i molt estimo encara

Molt he estimat i molt estimo encara.
Ho dic content i fins un poc sorprès
de tant d'amor que tot ho clarifica.
Molt he estimat i estimaré molt més
sense cap llei de mirament ni traves
que m'escatimin el fondo plaer
que molta gent dirà incompreensible.
Ho dic content: molt he estimat i molt
he d'estimar. Vull que tothom ho sàpiga.
Des de l'altura clara d'aquest cos
que em fa de tornaveu o de resposta
quan el desig reclama plenituds,
des de la intensitat d'una mirada
o bé des de l'escuma d'un sol bes,
proclamo el meu amor, el legítim.

MIQUEL MARTÍ I POL: *Estimada Marta*

1. Quin és el tema del poema?
2. Quines paraules del poema mostren la intensitat d'aquest amor?
3. De quin cos parla? Què li passa a aquest cos?
4. Diries que és un poema íntim? Té alguna cosa a veure amb algun esdeveniment de la vida de l'autor?

6.3. Annex 3. Corpus de textos per a la ruta literària

Corrandes d'exili – Pere Quart (Joan Oliver)

Una nit de lluna plena
tramuntàrem la carena
lentament, sense dir re.
Si la lluna feia el ple
també el féu la nostra pena.

L'estimada m'acompanya
de pell bruna i aire greu
(com una marededéu
que han trobat a la muntanya).

Perquè ens perdoni la guerra,
que l'ensagna, que l'esguerra,
abans de passar la ratlla,
m'ajec i beso la terra
i l'acaronen amb l'espallla.

A Catalunya deixí
el dia de ma partida
mitja vida condormida;
l'altra meitat vingué amb mi
per no deixar-me sens vida.

Avui en terres de França
i demà més lluny potser,
no em moriré d'enyorança
ans d'enyorança viuré.

En ma terra del Vallès
tres turons fan una serra,
quatre pins un bosc espès,
cinc quarteres massa terra.
“Com el Vallès no hi ha res”.

Que els pins ceneixin la cala,
l'ermita dalt del pujol;
i a la platja un tenderol
que bategui com una ala.

Una esperança desfeta,
una recança infinita.
I una pàtria tan petita
que la somio completa.

A Mallorca durant la guerra civil – Bartomeu Rosselló-Pòrcel

Verdegen encara aquells camps
i duren aquelles arbredes
i damunt del mateix atzur
es retalles les meves muntanyes.
Allí les pedres invoquen sempre
la pluja difícil, la pluja blava
que ve de tu, cadena clara,
serra, plaer, claror meva!
Sóc avar de la llum que em resta dins els ulls
i que em fa tremolar quan et recordo!
Ara els jardins hi són com músiques
i em torben, em fatiguen com en un tedi lent.
El cor de la tardor ja s'hi marceix,
concertat amb fumeres delicades.
I les herbes es cremen a turons
de cacera, entre somnis de setembre
i boires entintades de capvespre.

Tota la meva vida es lliga a tu,
com en la nit les flames a la fosca.

II, *Cementiri de Sinera* – Salvador Espriu

Quina petita pàtria
encercla el cementiri!
Aquesta mar, Sinera,
turons de pins i vinya,
pols de rials. No estimo
res més excepte l'ombra
viatgera d'un núvol.
El lent record dels dies
que són passats per sempre.

XLVI, *La pell de brau* – Salvador Espriu

A vegades és necessari i forçós
que un home mori per un poble,
però mai no ha de morir tot un poble
per un home sol:
recorda sempre això, Sepharad.
Fes que siguin segurs els ponts del diàleg
i mira de comprendre i estimar
les raons i les parles diverses dels teus fills.
Que la pluja caigui a poc a poc en els sembrats
i l'aire passi com una estesa mà
suau i molt benigna damunt els amples camps.

Que Sepharad visqui eternament
en l'ordre i en la pau, en el treball,
en la difícil i merescuda
llibertat.

Deixeu-me dir, *El fugitiu* – Miquel Martí i Pol

Deixeu-me dir que ja és temps d'oblidar,
que ja és temps de creure un altre cop en la puresa
i de repintar les cases de colors alegres.

Aquells que han viscut molts anys lluny del poble
seran cridats a retornar
i una nit qualsevol
el vent s'endurà totes les paraules
que hem malmès de tant dir-les sense amor.
I l'endemà serà com si ens alcéssim
després d'una nit de vint segles.

Deixeu-me dir que ja és temps d'estimar,
que ja és temps de creure en els prodigis
i que tant se vol de les noies que no hem conegut;
que el poble és com abans
i que algun dia
hi haurà flors al jardí
i vent als arbres
i paraules inventades de nou
només per a nosaltres.

Molt he estimat i molt estimo encara, *Estimada Marta* – Miquel Martí i Pol

Molt he estimat i molt estimo encara.
Ho dic content i fins un poc sorprès
de tant d'amor que tot ho clarifica.
Molt he estimat i estimaré molt més
sense cap llei de mirament ni traves
que m'escatimin el fondo plaer
que molta gent dirà incomprensible.
Ho dic content: molt he estimat i molt
he d'estimar. Vull que tothom ho sàpiga.
Des de l'altura clara d'aquest cos
que em fa de tornaveu o de resposta
quan el desig reclama plenituds,
des de la intensitat d'una mirada
o bé des de l'escuma d'un sol bes,
proclamo el meu amor, el legítim.

La plaça del Diamant [fragment] – Mercè Rodoreda

Cada dia estava més cansada. Els nens, quan entrava al pis, els trobava moltes vegades adormits. Els havia estès una flassada per terra al menjador, amb dos coixins, i els trobava adormits, de vegades molt acostadets i el nen amb un braç passat damunt de la Rita. Fins que no els vaig trobar més adormits i la Rita, tan petitona, feia hiiii... hiiii... hiiii... i es miraven amb el nen i el nen es posava un dit davant de la boca i li deia, calla. I la Rita tornava amb aquella mena de riure, hiiii... hiiii... hi... un riure molt estrany. I vaig voler saber què passava. Un dia vaig córrer més i no em vaig aturar enlloc i vaig arribar una mica més d'hora, vaig obrir la porta del pis com si entrés a robar, aguantant-me la respiració mentre feia girar la clau al pany. La galeria era plena de coloms i també n'hi havia al passadís i els nens no eren enlloc. Tres coloms, així que em van tenir al davant, se'n van anar cap al balcó del carrer, que estava obert de bat a bat, i van fugir deixant unes quantes plomes i ombra. Quatre més, se'n van anar cap a la galeria de pressa, de pressa, de tant en tant fent un saltiró i obrint les ales i quan van ser a la galeria es van girar a mirar-me i vaig espantar-los amb el braç i van fugir volant. Vaig començar a buscar els nens fins i tot per sota dels llits i me'ls vaig trobar a l'habitació fosca on, quan l'Antoni era molt petit, el tancàvem perquè ens deixés dormir. La Rita estava asseguda a terra amb un colom a la falda, i el nen tenia tres coloms davant i els donava veges i les hi prenien de la mà amb el bec. Quan vaig dir, ¿què feu?, els coloms es van esverar i van alçar el vol i topaven per les parets. I el nen, amb les mans al cap, es va posar a plorar. I la feina que vaig tenir per poder treure aquells coloms d'allà dintre... ¡I la gran comèdia! Es veu que ja feia temps que, als matins, els coloms eren amos del pis quan jo era fora. Entraven per la galeria, corrien pel passadís, sortien pel balcó del carrer i tornaven al colomar fent la volta. I era així que els meus fills havien après a estar quiets, per no espantar els coloms i tenir la seva companyia. En Quimet ho va trobar molt bonic i va dir que el colomar era el cor, d'on surt la sang que fa la volta al cos i torna al cor i que els coloms sortien del colomar que era el cor, donaven la volta pel pis que era el cos i tornaven al colomar que era el cor. I va dir que havíem de mirar de tenir més coloms, que vivien a la bona de Déu i sense donar feina. Quan els coloms, al terrat, arrencaven a volar, s'aixecaven com una onada de llampecs i d'ales i, abans d'anar-se'n a jóc, picaven les baranes i menjaven l'arrebossat, i a moltes bandes de les baranes es veien grans clapes de maons pelats. L'Antoni travessava una estesa de coloms amb la Rita al darrera i els coloms ni es bellugaven: els obrien pas, alguns, i d'altres els seguien. En Quimet va dir que ja que els coloms estaven acostumats al pis, posaria covadors a l'habitació petita. I si els nens s'asseien per terra al terrat de seguida estaven voltats de coloms que es deixaven tocar. En Quimet va explicar a en Mateu que volia posar covadors a l'habitació petita, que venia sota mateix de la golfa del terrat; calia només fer un forat al sostre, una trapa, va dir, posar una escala de llistons de terra al sostre i els coloms tindrien el camí curt per anar i venir del pis al colomar. En Mateu li va dir que potser el propietari no ho voldria i en Quimet va dir que el propietari no ho sabia mai, i que si teníem els coloms nets no es podia queixar i que ell el que volia era fer anar endavant la cria dels coloms per acabat posant una granja i que ens en cuidaríem els nens i jo. Li vaig dir que era una bogeria i va dir que les dones sempre volen manar i que ell ja sabia el que feia i per què ho feia, i tal dit tal fet; en Mateu, amb la seva santa paciència, va obrir la trapa i en Quimet volia fer l'escala però en Mateu li va dir que ja n'hi portaria una de l'obra, una mica vella, i que només li caldria serrar un barró o dos, perquè li semblava que era una mica massa llarga.

I va posar covadors a baix i de moment va tancar les parelles perquè s'avesessin a sortir directes per l'escala, en comptes de fer la volta per tot el pis. Els coloms vivien a les

fosques perquè també els va tancar la trapa, que era feta de llates de fusta i s'alçava, per la banda de dalt, estirant una rotllana de ferro; i per la banda de dintre, quan érem al capdamunt de l'escala, l'havíem d'alçar amb el cap i amb les espatlles. No podia matar ni un colomí perquè els crits i els plors dels nens enfonsaven la casa. Quan entrava a l'habitació petita a netejar, encenia el llum, i els coloms quedaven encegats i paralitzats. En Cintet, amb la boca més torta que mai, estava molt enfadat.

—¡Això són coloms de presó!

I els coloms tancats a les fosques van fer ous i els van covar i van sortir colomins i quan van tenir els colomins coberts de ploma, en Quimet va aixecar la trapa, i, per una reixeta que havia fet a la porta de l'habitació, vèiem els coloms com pujaven l'escala: d'una volada, un graó o dos. L'alegria d'en Quimet... Deia que podríem tenir vuitanta coloms i amb els colomins que farien els vuitanta, ben venuts, podria començar a pensar a tancar la botiga, i potser comprar aviat un terreny i en Mateu li faria la casa amb material aprofitat. Quan arribava de treballar sopava sense ni saber què estava menjant, i de seguida em feia desaparar la taula i sota del llum amb el serrell de color de maduixa començava a fer comptes damunt d'una paperina vella per estalviar paper; tantes parelles, tantes cries, tantes veges, tant d'espart... negoci rodó.

Microcontes – Pere Calders

L'expres

Ningú no solia dir-li a quina hora passaria el tren. El veien tan carregat de maletes, que els feia pena explicar-li que allí no hi havien hagut mai ni vies ni estació.

El mirall de l'ànima

No ens havíem vist mai, enlloc, en cap ocasió, però s'assemblava tant a un veí meu que em va saludar cordialment: ell també s'havia confós.

Miratge

L'altre dia, mentre m'afaitava, vaig descobrir-me una altra cara. I no m'era pas desconeguda, s'assemblava a la d'un veí meu que no puc veure, un home insuportable amb el qual ens barallem a cada pas. Des d'aleshores em tinc mania i m'odio, ja no em puc quedar sol amb mi mateix.

Obcecació

Entre anar al cel o quedar-se a casa, va preferir això darrer, a desgrat del poder de la propaganda contrària, i del fet que a casa seva hi havia goteres i moltes i molt variades privacions.

No se sap mai

De les quatre rodes del cotxe, n'hi havia una que girava al revés. Però era la bona, perquè provava d'allunyar-se d'una corba que ens va desmanegar a tots.

